

Alexandre Galí, pedagog pensador

Xavier Ibáñez Puig*

Resum

Alexandre Galí i Coll (1886-1969) és un clàssic del pensament pedagògic català, pioner en el treball per indicadors i referent dels corrents d'innovació pedagògica del nostre país. En el present article ens proposem establir quina és la relació que hi ha entre pedagogia i filosofia en el seu pensament. En dos llocs diferents de la seva obra, l'autor defensa aquestes dues tesis: 1/ Sense tècnica no hi ha pedagogia; i 2/ Sense filosofia no hi ha pedagogia. Però, què significa exactament aquesta segona afirmació? Dediquem el present estudi a respondre concretament aquesta pregunta. El que mostrarem és que, per a Galí, la missió de la pedagogia és –en un sentit que haurem d'aclarir– «salvar l'home» i, per aquesta raó, per a ell –com per a Hannah Arendt– no hi pot haver pedagogia sense un aclariment filosòfic de la condició humana.

Paraules clau

Alexandre Galí, pedagogia, filosofia, teoria de l'educació, història de l'educació.

Recepció original: 16 de gener de 2020

Acceptació: 18 de maig de 2020

Publicació: 30 de juny de 2020

A Jordi Galí i Herrera (1927-2019)

Entrada¹

Molt bona tarda a tots els assistents. Per començar, vull agrair-los la seva presència avui aquí, i confio que podré arribar a dir alguna cosa que resulti del seu interès. Vull donar les gràcies especialment al president d'aquesta Societat –el seu novè president–, el Dr. Josep Monserrat i Molas, per haver-me convidat a impartir aquesta lliçó inaugural sobre la figura d'Alexandre Galí en la seva faceta de pensador. Alexandre Galí (1886-1969) va ser un dels fundadors de la Societat Catalana de Filosofia, l'any 1923, i potser aquesta lliçó d'avui, si arriba a tenir algun mèrit, podrà ser escoltada com un petit homenatge a un dels homes amb què va començar a fer camí, d'una forma tan accidentada, aquesta societat

(*) Doctor en Filosofia per la Universitat de Barcelona. Premi extraordinari de Doctorat (2004). Membre investigador del Grup de recerca «Eidos: Platonisme i modernitat» de la Universitat de Barcelona. Ha publicat, a més de nombrosos articles en revistes especialitzades i llibres col·lectius, el llibre *Lectura del Teetet: saviesa i prudència en el tribunal del saber* (Barcelona, Barcelonessa d'edicions, 2007) i dos manuals de filosofia: *Filosofia 1r Btx* (en col·laboració amb Joan González) i *Història de la filosofia 2n Btx*, tots dos a l'editorial La Galera. La seva activitat professional es desenvolupa principalment a l'Escola Sant Gregori de Barcelona, de la qual és sotsdirector i professor de filosofia i de literatura universal. Adreça electrònica: xibanez@santgregori.org

(1) Aquest text correspon a la lliçó inaugural del curs 2019-2020 de la Societat Catalana de Filosofia, que l'autor va dictar el 4 de desembre de 2019 a les 18 hores a la Sala Pi i Sunyer de l'Institut d'Estudis Catalans. Agraïm a l'autor i a la Societat Catalana de Filosofia les facilitats per poder publicar aquest treball en les pàgines de la nostra revista

filial de l'Institut d'Estudis Catalans, de la qual hem de celebrar la seva continuïtat a partir de la seva represa l'any 1980 (el proper mes de juliol farà ja quaranta anys).

M'han convidat a parlar-los d'Alexandre Galí. A principis dels anys 90, quan descobria els seus escrits en els volums publicats per la Fundació Alexandre Galí en aquells anys, d'entrada em va semblar que em trobava davant l'obra d'un filòsof i no només d'un pedagog. El que avui provaré d'explicar és quina part d'aquesta afirmació penso que és veritat, o, en altres paraules, quina penso que és en realitat la relació –indubtable, però limitada– de l'obra d'Alexandre Galí amb la filosofia.

Una precaució. L'eco dels nostres crits

Voldria començar amb un toc d'atenció. El passat mes de maig (2019) es van complir cinquanta anys de la mort d'Alexandre Galí. Sovint més citat que llegit –aquesta és almenys la meua impressió–, en moltes de les lloances institucionals que he pogut escoltar amb motiu d'aquest aniversari se n'ha parlat com si fos un defensor de la innovació pedagògica *per ella mateixa*. L'honorable conseller d'Educació, Sr. Josep Bargalló, en va arribar a dir en un acte públic que si avui fos viu sens dubte defensaria el plantejament competencial que el seu departament ha impulsat amb entusiasme en totes les etapes educatives. Sigui quina sigui l'opinió que ens pugui merèixer aquest plantejament, em temo en tot cas que no es pot dir que Alexandre Galí l'hauria subscrit sense més, si és que ens hem de refiar del que va deixar escrit. De fet, en els seus treballs explica més d'una vegada, amb una certa complicitat, la crispació que produïa en Prat de la Riba la sola referència a les bondats de les noves pedagogies; quan sentia aquesta mena de comentaris, el Sr. Prat de la Riba solia respondre amb una sentència tallant: «de pedagogies –deia– només n'hi ha dues, la bona i la dolenta.»

Cal, així doncs, anar amb compte a l'hora de fer suposicions. Quan jo era estudiant a la Universitat de Barcelona, el meu estimat mestre Jordi Sales –el sisè president de la Societat Catalana de Filosofia– solia citar un especialista en Plató anomenat Victor Goldschmidt (1914-1981). Davant les lectures que volien fer de Plató un racionalista, o un idealista, o un feixista, o en cada cas el que fos, l'investigador francès d'origen alemany advertia els lectors que convé –cito de memòria– «no fer dels antics l'eco dels nostres crits». Si ara en el terreny de l'educació hi ha dos bàndols que criden, un a favor de la innovació i les competències i l'altre a favor de la tradició i els continguts, que cadascun dels contrincants proposi els seus propis arguments, però no pretenguin trobar en la veu d'Alexandre Galí un eco de la pròpia, perquè la seva posició no es deixa reduir tan fàcilment en militant de cap dels dos bàndols en litigi.

L'exercici que proposo és, aleshores, ben modest: provar de fer que els seus textos parlin per ells mateixos, sense prejutjar el lloc que els correspon en les querelles contemporànies. Naturalment, en el temps de què avui dispenso només podré esbossar, i encara parcialment, el que demanaria una consideració més ampla i detallada.

Una obra inacabada

D'entrada, la naturalesa mateixa dels seus escrits, i les vicissituds per les quals han passat bona part d'ells, són ja testimoni d'un aspecte de la seva obra que no pot passar desapercebut a qui vulgui tenir-ne una visió de conjunt; a saber: les circumstàncies –la major part del temps adverses– en les quals Alexandre Galí es va veure forçat a treballar. La veu del seu fill petit, Jordi Galí i Herrera, ens dona pel que fa a això una primera clau de lectura; a propòsit de l'obra poètica del pare –que roman inèdita–, escriu: «Són una obra, *com totes les seves*, diria jo, inacabada»².

No hi ha dubte que la de Jordi Galí és una veu autoritzada. L'obra ingent de la Fundació Alexandre Galí per publicar –i així salvar– l'obra del pare –inclosos els 23 volums de la *Història de les institucions*– és sobretot fruit del seu esforç personal i testimoni de la seva pietat filial. La història d'aquests volums és prou eloqüent. Alexandre Galí s'hi dedicà perquè, en tornar de l'exili, li fou prohibit de tornar a exercir el seu ofici de mestre; els elaborà a finals dels anys quaranta, però no van ser publicats fins als vuitanta –quaranta anys més tard!–, i encara per la iniciativa personal del seu fill Jordi. Consulteu els quatre volums que la FAG va publicar a partir de finals dels vuitanta d'un munt d'assajos de pensament pedagògic i polític que romanien encara inèdits –vint anys més tard de la mort de l'autor!–, i entendreu a què em refereixo. De fet, quan Jordi Galí pensava haver publicat tota l'obra assagística inèdita del pare, l'any 2009 encara van arribar a les seves mans dos assajos més, tots dos inacabats, redactats entre els anys 1932 i 1938, que, tanmateix, havien quedat tancats en un calaix fins aleshores. No cal dir que, de nou, foren les tràgiques circumstàncies per les quals ha passat el país les que expliquen l'oblit d'aquests textos. Un dels dos, els *Assaigs de vida devota*, acaba de ser publicat –cinquanta anys més tard de la mort del seu autor, vuitanta anys més tard de la seva redacció!– per l'editorial Galerada, i allà hi podreu trobar el relat que fa Marta Lorente de com aquests assaigs han arribat fins als nostres dies, quan el mateix autor els devia donar per perduts per sempre més arran de la fugida i l'exili.

Valgui aquest cas com a botó de mostra de les enormes dificultats amb què la vida de pensament i la seva transmissió intergeneracional han trobat i troben en el nostre país. El pensament d'Alexandre Galí treballa en el temps i sovint contra els temps. Convé no oblidar-ho per entendre l'aire de textos temptatius o fragmentaris amb què ens arriben bona part dels seus escrits. El pensament d'Alexandre Galí s'obre camí en una lluita agònica amb i contra les circumstàncies, i aquest és un tret constitutiu del seu esforç teòric, que sempre és esforç radicat en el concret i situat en la realitat concreta amb vistes a l'orientació personal i col·lectiva.

Un pensament clar sobre la base del concret: les paraules enganxades a la realitat

Junt amb el de caràcter inacabat, un segon factor important per comprendre el conjunt de l'obra del nostre autor és el seu esforç tenaç per defugir tot verbalisme i pensar sempre, fins i tot sobre les temàtiques més elevades, tocant de peus a terra, és a dir, a partir

(2) Veg. Jordi Galí, *Alexandre Galí i el seu temps*. Barcelona, Proa, 1995, p. 278 (*l'èmfasi és nostre*).

de realitats i vivències molt concretes. Home d'acció a més de mestre i pedagog, Alexandre Galí avorreix les abstraccions buides i prova sempre de formular el seu pensament sobre la base del concret. Fa pocs dies sentíem a un dels seus nets –Salvador, fill de Francesc Galí– fer servir l'expressió «pensament clar» per caracteritzar l'obra de l'avi; i ens sembla que, malgrat la seva senzillesa, la fórmula és ben exacta.

Un pensament clar i sostingut sobre el concret. Per il·lustrar el que estem dient, considerem breument els seus inicis. Orfe de pare, format fins als 14 anys pel seu oncle Bartomeu Galí i Claret i per Pompeu Fabra, Alexandre Galí va haver de completar la seva formació de manera autodidacta mentre treballava com a comptable fins l'any 1909. En aquell any, el va temptar l'Escola de Mestres de Joan Bardina i s'hi va presentar per a fer-hi d'alumne. Però Bardina li va demanar que fes des del primer dia de professor de Gramàtica i de Literatura castellanès, i així va ser. L'any següent, el 1910, s'encarregà de la direcció de l'Escola Vallparadís, de Terrassa, fins al 1915, any en què Prat de la Riba li va demanar que col·laborés amb ell en la Mancomunitat.

No cal seguir més enllà la seva biografia. Només volíem il·lustrar una constatació important i ben senzilla: abans de ser un teòric de l'educació, Alexandre Galí és un pràctic de l'educació; abans de ser pedagog, és mestre i director d'escola; és sobretot mestre, i la teoria que trobem en la seva obra acostuma a estar en funció i al servei de la pràctica. Així, per exemple, si s'interessa pels tractats de lingüística de Ferdinand de Saussure i d'altres especialistes, és perquè la pràctica docent el porta a interessar-se per aquesta disciplina a fi de formular millor les seves pròpies intuïcions de mestre. Ens ho conta ell mateix en un text de 1968 dedicat al problema del bilingüisme:

La meua preocupació per l'ensenyament de la llengua i la gramàtica a l'escola primària va néixer molt abans i té com a antecedent l'article amb què vaig inaugurar el *Butlletí de Mestres* l'any 1922, titulat "El llenguatge fet social". A partir d'aquell moment vaig creure que no podia intentar de resoldre el problema que em preocupava sense coneixements de lingüística general i per intuïció més que per indicació de ningú vaig descobrir Ferdinand de Saussure i l'escola ginebrina representada per Bally i Sechehaye, Otto Jespersen, Meillet i a part d'ells i d'una manera molt especial Vendryes i Brunot; degut a la inspiració d'aquests autors que corroboraven les intuïcions de la meua pràctica d'ensenyança vaig poder escometre un ensenyament de la llengua completament revolucionari [...].³

L'ordre de les coses, segons testimoni del mateix Alexandre Galí, és, per tant, aquest: trobem, primer, la pràctica d'ensenyança de la llengua orientada per la intuïció del mestre; i només després, per intuïció més que per indicació de ningú, el mestre que llegeix la literatura científica més capdavantera en temes de lingüística per a il·luminar des de la teoria la pràctica ja exercida, a fi de poder expressar-la de manera més precisa i compartir-la i transmetre-la a d'altres mestres i docents. La lectura de la teoria es fa ja, així doncs, des de l'experiència de l'ensenyança de la llengua, de tal manera que, si –com hauria de passar sempre– la teoria ve a il·luminar la pràctica, no és menys cert que la teoria mateixa és aclarida, en la seva recepció, des de la llum d'una pràctica reeixida i ja exercida.

Hi ha en aquest testimoni alguna cosa que em fa pensar en el *Menó* de Plató i l'analogia de l'aprenentatge amb la reminiscència. En cert sentit, Alexandre Galí troba en les seves lectures el que ja portava amb ell. Més que descobrir-hi una realitat abans ignorada, el que li aporta la teoria és la possibilitat de formular millor i veure de manera més clara i

(3) Alexandre Galí, «Consideracions sobre el bilingüisme», en Alexandre Galí, *Darrers escrits 1967/1969*. Barcelona, Fundació A.G., 1989, p. 249-271, p. 253.

més distinta el que ja tenia davant dels ulls abans de començar a llegir. D'entrada la lingüística no li interessa en si mateixa, sinó específicament des del punt de vista de l'educació. Alexandre Galí llegint Saussure no és un lingüista que llegeix un col·lega, sinó un mestre que llegeix un lingüista per a veure què en pot aprendre per a millorar la pràctica del seu propi ofici. No el llegeix com a filòsof, sinó com a pedagog. Deixem-ho apuntat, perquè hi haurem de tornar en la nostra conclusió final.

De moment, volem encara fer notar que la radicació del pensament en el concret és més que un tret de la seva escriptura: és també un principi pedagògic que l'autor formula de forma explícita en moltes ocasions en defensa del que actualment rep el nom d'aprenentatge «significatiu». En un text de l'any 1955 titulat «Informe per a un pla d'organització d'un sistema escolar» –segurament resposta a un encàrrec oficial, inacabat i que no va ser publicat fins al 1990 per la FAG–, l'autor identifica el verbalisme com el problema més greu de l'escola i de la cultura espanyoles de l'època:

És cosa sabuda que Espanya no parla mai el llenguatge que correspon als escolars en les fases diverses de la seva formació, però no és tan sabut que en el fons des dels pàrvuls a la Universitat parla sempre la llengua dels infants. M'explicaré. Fa pocs dies una neta de nou anys em va meravellar a taula fent comentaris sobre la *función clorofílica*. Però encara em va meravellar més adonar-me que en deia exactament el poquíssim que jo en sé avui en acostar-me als setanta anys. Ja estàs servida, vaig pensar. Tal com em va passar a mi en un temps ai las! tan remot, has començat pels mots amb la seva enganyosa facilitat i mai no sabràs de debò què és la funció clorofil·lica [...]. Què hi fa per a la mentalitat espanyola que les fórmules verbals desenganxades de la realitat comuniquin idees equivocades o en el transcurs dels anys vagin a la deriva! “¡So bruto! ¿No ves que está en equilibrio inestable?” cridava un capità veí de casa al seu assistent que netejava la sella del cavall perfectament equilibrada damunt la barana de l'eixida. La qüestió és que sonin [...] i ja n'hi ha prou. Qui més qui menys, si ens fem l'anàlisi de consciència sincera, no deixa de sentir-se complagut de la vivor llatina quan sent bocabadat que als nou anys una nena pot parlar de “función clorofílica” sense saber què és. Però aquest verbalisme que fins als nou o deu anys pot engrescar a fer somriure, en l'ensenyament mitjà o en l'universitari es torna tràgic. És la mutilació total; la incapacitació total per a l'adquisició de veritables coneixements i per a posar en joc l'aptitud de pensar.⁴

Més avall Alexandre Galí posa encara un altre exemple, el de les nenes d'una escola de monges que, a l'hora de la pregària, deien amb aquella alegria i a l'uníson «en este baile de lágrimas» en lloc «de en este valle de lágrimas...». Cal atendre bé el sentit profund del passatge. Les «fórmules verbals desenganxades de la realitat», això és, una instrucció feta majoritàriament a base d'aquestes fórmules, porta a «la mutilació total». El que queda lesionat no és només el grau d'adquisició d'uns coneixements propis d'aquesta o aquella disciplina. El que queda lesionat és l'home que hi ha en el nen i la dona que hi ha en la nena: el que està en joc, el que corre perill, és la humanitat mateixa de l'home.

En efecte, el que lamenta l'autor a l'inici de la cita és que també els universitaris parlen sempre com aquesta neta seva de nou anys: «no és tan sabut –diu– que en el fons des dels pàrvuls a la Universitat [España] parla sempre la llengua dels infants». I si aquest és fins i tot un mal universitari, què haurem de dir de la societat adulta a què dona lloc l'escola del verbalisme? Quina mena d'homes i dones adults produeix?

(4) Alexandre Galí, «Informe per a un pla d'organització d'un sistema escolar», en Alexandre Galí, *Escrips pedagògics 1952/1966*. Barcelona, Fundació A.G., 1990, p. 7-158,

Salvar l'home. L'assistència de la filosofia

El que corre perill quan hi ha falta de claredat de pensament i de paraula és, així doncs, la humanitat mateixa de l'home. Però, què estem dient quan parlem així? Què cal entendre per «la humanitat mateixa de l'home»? Heus aquí el punt clau on la filosofia ha de venir en ajut de la pedagogia.

Perquè, què és el més propi de la pedagogia? En l'obra d'Alexandre Galí trobem, no una, sinó dues respostes complementàries a aquesta pregunta. La primera es troba en *La mesura objectiva del treball escolar* (1928):

Ço que caracteritza la pedagogia és la tècnica. El bon sentiment el té també qualsevol bon fill de sa casa.

La bona tècnica, junt amb el bon sentiment, només el té la pedagogia.⁵

La pedagogia és, doncs, primer de tot, consciència tècnica. Sense tècnica no hi ha pedagogia. De fet, les aportacions d'Alexandre Galí a la tècnica pedagògica, que el converteixen en un pioner del treball científic per indicadors⁶, és sens dubte un dels aspectes de la seva producció que més atenció ha rebut per part dels docents que han vingut després d'ell. Les seves proves objectives per mesurar l'assoliment del treball escolar han estat aplicades, repensades i adaptades per diferents generacions de professionals de l'ensenyament, començant pel seu fill Jordi⁷.

A més, les seves propostes revolucionàries per a l'ensenyament de la història o de la llengua, entre d'altres, han inspirat i continuen inspirant generacions diferents de mestres en la seva pràctica docent. Algunes de les propostes que trobem avui dia en l'ensenyança de les matemàtiques, i que passen per ser les més innovadores, tenen també el seu origen en l'equip de mestres de les escoles que ell va dirigir. I la generositat amb què a finals dels cinquanta i principis dels seixanta rebia a casa i assessorava directors de multitud d'escoles de l'època fa que arreu hi hagi plantejaments que no se sap ja d'on venen i venen en realitat del seu mestratge. Alexandre Galí és, sens dubte, en aquest àmbit de la pràctica escolar, un referent clàssic a casa nostra.

I tanmateix, amb la tècnica no n'hi ha prou, perquè la competència tècnica també es pot posar al servei d'una escola feixista o totalitària. Alexandre Galí arriba a advertir que fins i tot l'escola nova que ell personalment ha contribuït a desenvolupar corre el perill d'esdevenir fofa i sense nervi si oblida quin és el nord de l'empresa educativa:

De la desviació o mancament que amb més o menys intensitat ha sofert tot l'ensenyament dels temps moderns, no se'n poden descomptar les comptades escoles capdavanteres o d'assaig i que amb el nom d'escoles noves obrien el camí dels avenços pedagògics. En la seva innegable generositat, en les seves troballes preuadíssimes, en els seus encerts la majoria definitius, miraven molt l'infant, però s'oblidaven de considerar en ell l'home en la seva projecció eterna. Abans mateix de la gran enfonsada de 1939 vivien encara, sobretot en el pla internacional, en un món d'idíl·lica ingenuïtat. Em veig, però, obligat a

(5) Alexandre Galí, *La mesura objectiva del treball escolar*. Barcelona, Eumo Editorial/Diputació de Barcelona, 1984 [1928], p. 16.

(6) L'any 1929, en la introducció a la traducció castellana de *La mesura objectiva del treball escolar* (Madrid, Aguilar, 1929), traduïda per Joan Comas Camps, el traductor presenta a Alexandre Galí amb aquestes paraules: «Se trata de un profesional que une a su amplia cultura científica una intensa y depurada práctica, que hace de su obra algo de valor inmediato y tangible [...]. En el Laboratorio de Psicología experimental de la Universidad de Ginebra y en la Escuela de aplicación aneja se ensayan actualmente los tests graduados que da Galí para la Aritmética y la Composición; y en el semestre pasado, en la clase de Pedagogía experimental de Pierre Bovet se ha estudiado su método junto con los de Burt, Thorndike, Ayres, etcétera» (p. v-vii).

(7) Vegeu Jordi Galí, *De la mesura a l'avaluació*. Barcelona, Eumo, 1998.

declarar, jo que he contribuït amb tot l'entusiasme al generós moviment, que a partir de les meves primeres armes en l'ensenyament, l'any 1909, va ésser precisament aquest punt, com consta en una conferència donada i publicada l'any 1911, en què jo vaig discrepar d'aquest notable moviment.⁸

Criden l'atenció dues coses: primera, que el problema de què parla no és pas local sinó internacional; i segona, la darrera frase, en què sembla que l'autor es miri les escoles noves com des de fora, donant mostra d'un sentit crític extraordinari fins en la valoració de les empreses educatives en les quals ell mateix ha estat protagonista. Alexandre Galí és certament una veu catalana, però una veu que pren posició sobre una problemàtica que no és exclusivament catalana sinó pròpia de totes les societats avançades contemporànies; la mateixa problemàtica a la qual Husserl es refereix amb l'expressió «crisi de la humanitat europea».

El que diu Alexandre Galí sobre aquest punt resulta, doncs, rellevant per a pensar l'escola com a institució aquí i arreu, i no només per a pensar l'escola catalana. Diu que també les escoles noves i no només les escoles del verbalisme corren el perill de caure en l'oblit de l'home. Per neutralitzar aquest perill, per a evitar-lo, cal, a parer de l'autor, una filosofia que aclareixi quin és el fonament i la finalitat de l'acció docent. Aquesta va ser, segons el seu propi testimoni, una de les claus de l'èxit de la Mútua Escolar Blanquerna, que Alexandre Galí va dirigir des del 1924 –any de la seva fundació– fins al 25 de gener de 1939. Així ho explica el mateix Alexandre Galí:

No existeix una pedagogia sense una filosofia. No existeix una moral sense una filosofia. La pedagogia ha de tenir un fonament de pensament, que és el que jo portava i el que portaven tots els que col·laboraven amb mi [a la Mútua Escolar Blanquerna].⁹

En suma: certament sense tècnica no hi ha pedagogia, però sense filosofia tampoc no hi ha pedagogia. I la filosofia d'Alexandre Galí es pot resumir gairebé en un sol dogma:

El meu credo pedagògic és tot diferent. Cert, cal partir del respecte a la personalitat de l'infant, però no oblidant mai com ja he dit abans que la formulació d'aquest respecte no queda completa si en l'infant no s'hi veu l'home, no tan sols l'home concret que cada infant porta en ell, sinó l'home etern, la persona humana en les seves més íntimes essències i les seves més elevades projeccions. Cal, doncs, afirmar el respecte a la personalitat de l'infant, abans que tot i per damunt de tot per respecte a la personalitat humana. I encara no n'hi ha prou. Cal precisar l'essencial de la personalitat humana.¹⁰

L'escola nova corre el perill de cultivar només talents individuals, a la manera de la doctrina defensada actualment pel pedagog mediàtic Ken Robinson. Contra aquesta estretor de mires, que en el fons és elitista, per al nostre autor l'essencial de l'obra educativa és aquella salvació de l'home que es proposaren els creadors de l'escola popular. I aquest és el motiu pel qual sense filosofia no hi ha pedagogia: si no aclarim reflexivament què hem d'entendre per «home», o per «home adult», o per «l'essencial de la personalitat humana», la tasca educativa fa el seu camí a les fosques.

El perill és doble. En un extrem, una concepció esbiaixada de la humanitat comuna pot donar lloc a tota mena d'abusos, com hem vist en les escoles dels països totalitaris

(8) Alexandre Galí, «Informe per a un pla d'organització d'un sistema escolar» en Alexandre Galí, *Escrips pedagògics 1952/1966*, p. 7-158, p. 15-16.

(9) Alexandre Galí, «Règim de llibertat, règim de confiança» en Alexandre Galí, *Darrers escrits 1967/1969*, p. 309-323, p. 317. Es tracta d'una conferència impartida a l'Escola Sant Gregori el desembre de 1968, amb motiu de la inauguració de l'edifici de Bellesguard. La conferència tracta de fer memòria d'una altra conferència: la que el juny de 1936 l'autor havia fet davant dels pares i mares de l'Escola Blanquerna.

(10) Alexandre Galí, «Informe per a un pla d'organització d'un sistema escolar» en Alexandre Galí, *Escrips pedagògics 1952/1966*, p. 19.

que es posaven al servei de l'home ari o de l'home comunista. En l'altre extrem, la renúncia a pensar la condició humana, en la convicció que la ciència pedagògica ha de procurar els mitjans però no els fins, pot portar, o bé a l'escola fofa i sense nervi de què parla Alexandre Galí, o bé a la imposició subreptícia d'una determinada idea ambiental del que ha de ser la vida adulta («l'emprenedor», «l'activista», «el resilient» etc., etc.) sense que l'anàlisi crítica hagi fet possible que ens posem en guàrdia contra el frau que les proclames en cada moment a l'ús puguin portar amb elles. Com menys clar tenim què és la humanitat comuna, més l'educació es mostra vulnerable a les últimes tendències i a les modes que sacsegen com si fos un ninot l'escola com a institució.

Llegiu les seves *Mirades al món actual* (1967), i especialment *Una hipotètica revolta d'uns mestres hipotètics* (1964), i veureu que, contra el que hem sentit dir fins i tot a especialistes, el que Alexandre Galí hi diu no va contra l'escola del franquisme, sinó contra el frau en què queda reduïda l'educació quan cedeix de forma més o menys conscient i més o menys còmplice a les exigències del mercat d'una societat consumista.

En la seva revolta per tenir una veu pròpia davant els problemes dels homes i dones contemporanis, la mirada d'Alexandre Galí és certament filosòfica en el sentit que pren la perspectiva de l'universal, exactament com ho és la de Hannah Arendt en un dels textos més bonics que jo hagi llegit sobre l'educació i que més en sintonia està amb la posició del nostre autor. Em refereixo a l'article «La crisi de l'educació», les paraules finals del qual bé les podria haver signat el mateix Alexandre Galí:

El que ens afecta a tots i que, per tant, no podem esquivar sota el pretext de confiar-ho a una ciència especialitzada –la pedagogia– és la relació entre infants i adults en general, o, per dir-ho en termes més exactes, la nostra actitud envers el fet de la natalitat: el fet que és per la naixença que tots hem entrat al món, i que aquest món es renova constantment per la natalitat. L'educació és el punt on es decideix si estímem prou el món per a assumir-ne la responsabilitat i, a més, salvar-lo de la ruïna que seria inevitable sense la renovació i l'arribada de joves i nouvinguts. És també amb l'educació que decidim si estímem prou els nostres fills per a no rebutjar-los del nostre món, ni abandonar-los a la seva pròpia sort, ni llevar-los la possibilitat d'emprendre alguna cosa nova, alguna cosa que nosaltres no havíem previst, però preparar-los per endavant per a la tasca de renovar un món comú.¹¹

Per a Arendt, com per a Alexandre Galí, l'educació ha de ser conservadora en el sentit precís que ha de conservar –que ha de salvar!– l'home a fi que aquest pugui salvar el món. Per a Arendt, com per al nostre autor, la pedagogia tota sola no pot donar resposta a aquest repte: delegar el problema a la pedagogia és desentendre's tant dels fills com del món. Ara bé: quan des de la filosofia de tots dos es diu que del que es tracta és de *salvar l'home que hi ha en el nen*, què s'està dient exactament?

La canya esquerdada. Devoció i pedagogia

Què és, així doncs, el pròpiament humà? Què és això que l'educació ha de salvar? És aquesta, en realitat, una pregunta que ocupa Alexandre Galí tota la seva vida i fins al dia mateix de la seva mort.

(11) Arendt, Hannah (1954) «La crisi de l'educació», a *La crisi de la cultura*. Barcelona, Pòrtic, 1989.

Diem que l'ocupa, però potser caldria buscar una fórmula més expressiva i dir que *s'hi baralla*, que *la pateix*, que prova de respondre-la un cop i un altre sense que les respostes successives formulades aquí i allà en diferents conferències i assajos l'acabin de satisfer. Això no vol dir que el que va dient al llarg dels anys sigui abandonat; sinó més aviat que quan abordem la humanitat de l'home estem fent front a una realitat que està marcada per una dimensió de misteri irreductible i escàpola que, per això mateix, no admet formulacions definitives com les que podem trobar quan encarem problemes susceptibles de ser tractats matemàticament. Cada nova formulació no retira l'anterior sinó que la complementa, l'aclareix, l'enfoca des de perspectives diverses.

No podem aquí entrar en detalls. Provem una primera aproximació sobre la consideració de només dos textos. El primer és un text extraordinari, únic, en el qual podem escoltar la veu més íntima d'Alexandre Galí. Són els *Assaigs de vida devota*, un diàleg religiós que és molt més que un diàleg religiós. He tingut el privilegi de redactar-ne l'estudi introductori, i aquí no repetiré tot el que dic allà. Per als meus propòsits actuals, em centraré només en una de les figures que l'autor hi retrata, la figura de Hamlet, el príncep de Dinamarca.

Els assajos tracten de la vida devota, però no en el seu concepte general sinó sota la consideració de cinc casos molt concrets: El Greco, Hamlet, Bach, Sòcrates i Pascal. No hi trobareu cap definició abstracta de la humanitat de l'home, sinó només la contemplació atenta d'homes concrets cadascun dels quals ens ha d'ajudar a veure un aspecte o altre rellevant de la condició humana comuna a tots els homes i totes les dones. Centrem-nos només en Hamlet.

En la lectura d'Alexandre Galí, Hamlet és un home sense ofici, és només el primer dels homes del regne: un home exemplar precisament només com a home. Qui té un ofici té la pregunta pel sentit de la pròpia vida mig resolta. El fuster que estima la fusta i el burí, mentre feineja s'oblida de si mateix i, per dir-ho metafòricament, vessa la seva substància humana en l'obra feta. En la cadira o en el retaule, la vida del fuster es dona als altres i es fa perdurable.

Però Hamlet no és fuster, ni músic, ni advocat. No és res; només Hamlet; només l'home. I la seva història és la història de la crisi de l'home; o, en altres paraules –perquè en l'exploració desplegada per Alexandre Galí totes dues expressions diuen el mateix–, la història de la crisi de la devoció.

Escoltem-lo com expressa el seu dolor.

Se sol citar el soliloqui que comença amb el famós «ser o no ser...» de l'escena primera de l'acte III, però ja en la seva primera aparició, quan encara no és coneixedor de les veritats d'ultratomba que trasbalsaran la seva vida, el trobem captiu d'una melancolia que no el deixa viure.

En efecte, en la primera ocasió en què Hamlet parla tot sol i, doncs, en la primera intervenció en què pot parlar amb tota franquesa i dir-se a si mateix la veritat, les seves primeres paraules són aquestes:

Ah, si no fos tan sòlida la carn,

si es pogués fondre i convertir en rosada...

Ah, si l'Etern no hagués dictat un manament

contrari al suïcidi... Oh Déu! Oh Déu!

Que rancis, avorrits, estèrils i mesquins

que em semblen tots els hàbits d'aquest món!

(Acte I, Escena II).¹²

La devoció és per a Alexandre Galí la posició més noble que es pot tenir davant el món i la vida. Hem escoltat Hannah Arendt quan ens deia que l'educació és el lloc on es decideix si estimem prou el món i la vida. Doncs bé: Hamlet és el foll que se sent perdre l'amor al món i l'amor a la vida. Per a ell, la mort del pare i la vel·leïtat de la mare, que es casa amb el germà del marit a penes un mes després del traspàs del rei, no són només la mort del pare i la vel·leïtat de la mare: per a Hamlet, són la mort de tots els pares i la vel·leïtat de totes les mares. En el moment en què la tragèdia shakespeariana va a trobar-lo, al jove príncep de Dinamarca li sembla que el món i la vida no tenen cap valor:

Des de fa un temps –diu– he perdut tota l'alegria i he abandonat totes les ocupacions habituals; i pesa tant, això, en el meu estat d'ànim, que aquesta obra magnífica que és la terra em sembla un promontori estèril, i l'aire, aquest esplèndid baldaquí, fixe-u-vos, aquest vell firmament que hi ha sobre nosaltres, aquest sostre majestàtic guarnit de foc daurat, em sembla com si no fos més que una concentració nociva de vapors pestilents. Quina obra mestra, l'home! Que noble en la raó, que infinit en facultats, que expressiu i admirable en la forma i en els moviments, com s'assembla a un àngel en l'acció i a un déu en la intel·ligència: la bellesa del món, el parangó dels animals... I tanmateix, per mi, què és aquesta quintaessència de la pols?

(Acte segon, Escena II)

Hamlet és, doncs, un home desfet a qui el pes del món i de la vida se li fan insuportables. I tanmateix, quan tots els indicis del moment semblen dir-li que el món i la vida no valen res, ell manté, malgrat tot i contra tota evidència, la fe en el món i la vida. I per això és un devot.

Cal, en efecte, que llegim bé el passatge: el jove príncep no diu pas que el món sigui un promontori estèril i el cel una concentració de vapors pestilents i l'home la quitaessència de la pols; no, no diu pas això! El que diu és que, encara que sap –contra tota evidència!– que el món i la vida són obres magnífiques, el seu estat d'ànim fa que a ell ara mateix li semblin rancis, avorrits, estèrils i mesquins. Si alguna cosa no va, si alguna cosa no està pas a l'alçada del que fora d'esperar, no són pas el món i la vida: és ell mateix!, és Hamlet!

Hamlet apareix així com la figura del devot en crisi, com la crisi mateixa de la devoció, la de l'home que, tot i voler assumir humilment i amb gallardia totes les seves responsabilitats, se sent aixafat per tot el pes de les circumstàncies:

Els temps van fora d'encaix. Oh, sort nefasta,

que em vas fer néixer a mi per adreçar-los...

(Acte primer, Escena V)

(12) Citem la traducció de Joan Sellent en W. Shakespeare, *Versions a peu d'obra* (Barcelona, Biblioteca del núvol, 2016), volum que inclou les traduccions de deu obres del dramaturg anglès, inclosa, naturalment, la de *Hamlet*. Modifiquem una mica la traducció només en el primer vers de la darrera cita: «Els temps van fora d'encaix», en què respectem la traducció que trobem en els *Assaigs de vida devota*.

«Els temps van fora d'encaix...» Però, quins temps no van en realitat fora d'encaix? Mentre Alexandre Galí escriu els darrers paràgrafs dels *Assaigs de vida devota*, dedicats a Pascal, les bombes cauen sobre la ciutat de Barcelona. També els seus temps van fora d'encaix, i també ell –des de la família, des de l'ofici i des de les responsabilitats públiques– s'ha sentit cridat a encaixar-los. No ben bé com el jove príncep de Dinamarca, que estava cridat a ser rei. Però sí com qualsevol fill de veí que té una família, i una feina, i uns amics, i un ofici, i un país, i totes les coses que solen tenir els homes corrents i que constitueixen els seus amors i les seves responsabilitats. Les responsabilitats i els amors d'un home corrent, però en unes circumstàncies especialment dures. Amb l'entrada de les tropes de Franco a Barcelona, i per segona vegada a la seva vida, Alexandre Galí veurà la seva obra –l'obra de la seva vida– desfeta un cop més.

Que fàcil hauria estat, aleshores, caure en el ressentiment. Tots els *Assaigs de vida devota* estan escrits contra aquest perill, contra aquesta temptació, a fi de salvar l'home i el món fins i tot en la persona de l'enemic i fins i tot el món desencaixat.

Per a comprendre millor el que representa així Hamlet, l'autor proposa que entre els adults hi ha essencialment quatre posicions davant el problema de la vida i del món: la dels estults, la dels cíncics, la dels folls i la dels sants.

L'home estult és el qui troba que no s'ha equivocat mai ni ha pecat mai. L'estult típic és el qui s'ha fet un món petit i limitat en el qual sigui possible no pecar ni equivocar-se. Un home així no sent l'anhel de transcendir perquè se sent en aquest món i en la seva vida petita però tranquil·la com a casa. Les coses li surten bé. És pràctic, és realista, és positiu. I el fet torbador en ell és que, malgrat la seva mesquinesa, sembla que també ell tingui una fe: l'home estult creu en si mateix, creu en el que toca i en el que veu, i creu que ho és tot i que no hi ha més enllà.

Però quan l'estult arriba a veure, pel que sigui, que va nu, quan descobreix que el seu món –com tot món marcat pel temps i la mort– és un món desencaixat, l'actitud canvia. Pot simplement, en primer lloc, acceptar aquest desencaixament com l'estat natural i definitiu de les coses, i jugar a fer-se amo del món. Tenim al davant, aleshores, el cínic –com el Poloni de la tragèdia shakespeariana. Tampoc el cínic sent l'anhel de transcendir, sinó que allà on l'estult hi veia ordre i seguretat ell hi veu immundícia sense que tanmateix la immundícia el faci revoltar-se o fugir.

Hi ha, però, una altra possibilitat, que és la de Hamlet. La de qui voldria ser sant: la de qui voldria reeixir a adreçar el món i tornar a viure en pau amb el món i amb la vida, com en un retorn a casa. Però Hamlet no és el sant. És el foll. I el foll és un sant fallat. «El seu esperit –escriu Alexandre Galí– ha estat superior a la resistència de la seva argila i el vas, pobrissó, s'ha trencat. “No malmets la canya esquerdada”, diu Jesucrist. [...] El pobre foll serà un cínic, com pot ésser un abnegat; serà un foll piadós o un foll disbauxat, o també un foll lucidíssim, com aquest Hamlet, que és objecte de les nostres inquietuds».

De cíncics-cíncics n'hi ha pocs, i d'estults purs potser en el fons no n'hi ha ni un, malgrat que els temps prediquin l'estultícia com a fórmula de la felicitat. Perquè els estults purs foren aquells a qui Nietzsche anomenava els «darrers homes», els quals, en paraules seves, deien que havien inventat la felicitat, i els més lúcids dels quals proclamaven que en altres temps tothom era foll. El foll no es fa un món petit per veure'l encaixat, i tampoc s'encaixa cínicament en el desencaixament; sinó que pateix i se sent desencaixat pel desencaixament del món.

Amb aquestes figures de pensament, Alexandre Galí, de qui endevinem que ha conegut la follia de Hamlet en la pròpia pell, fa un exercici de devoció per a provar de salvar la pròpia ànima sense renegar del món. En efecte, el devot, que en la meditació del nostre autor és el tipus humà més noble, és el qui no empetiteix el món ni s'empetiteix ell mateix per no patir, com fan els estults; i el qui no s'avé amb la immundícia per provar de fer-se'n l'amo, com els cínics-cínics; sinó que, des de la follia de sentir-se cridat a un món que no és el d'ara, lluita per heure-se-les amb el món sense deixar d'estimar el món i sense perdre-hi l'ànima.

Els *Assaigs de vida devota* en el seu conjunt proven, doncs, de pensar, des de perspectives diverses, aquesta possibilitat més alta de la condició humana: la devoció mística, amb l'art de El Greco; la crisi de la devoció, amb la crisi de Hamlet i la solitud de Pascal; la devoció de la feina de cada dia, amb l'ofici de Bach; i la devoció cívica, amb la vida de Sòcrates.

Què és, doncs, segons aquesta meditació, la humanitat de l'home? Heus aquí una primera resposta provisional: allò que preserva la humanitat de cadascú és la devoció; o si es vol, la lluita en la devoció. Les conseqüències d'aquesta comprensió de la condició humana en el camp de la pedagogia són profundes. Limitem-nos a donar-ne un sol botó de mostra –i amb això passem al segon dels dos textos que anunciàvem–. En una conferència impartida davant de pares a l'Escola Sant Gregori l'any 1957, titulada «El món i l'adolescent», Alexandre Galí hi deia:

Evidentment el món o se l'ha de vèncer o un ha de ser vençut per ell, però no es tracta de ruptura, o de negar el pa i la sal, sinó al revés. Hom ha de vèncer el món convivint amb ell, incorporant-se a ell, fonent-se amb ell. I el món és vençut si en incorporar-nos-hi i fondre'ns amb ell, l'individu, com es diu en termes teològics, salva l'ànima. O, traduït en termes pedagògics, salva la personalitat. Ara bé, hem de tenir sempre present en aquestes consideracions, que aquest problema evidentment difícil és en realitat el problema de la vida, no únicament el problema propi de l'adolescent, és el problema de tots. [...] En aquesta lluita en què hi som tots, l'adolescent només es diferencia de nosaltres en un detall de molta transcendència: que ell hi és novici. Ell s'hi troba per primera vegada, amb totes les angoixes de l'inconegut. Com ho farem per no defraudar l'adolescent, podríeu demanar-me? Procurant, us diria jo, que l'adolescent en aquestes primeres angoixes de lluita trobi amb el pare, la família, el mestre i l'escola un suport necessari per escometre l'àrdua batalla. I aquest suport no el trobarà si nosaltres no lluitem, si nosaltres ens hem declarat ja vençuts, si nosaltres no volem també com ell i amb la virginitat d'ell salvar l'ànima i la personalitat. És a dir, si no ens hem endurit o no ens hem tornat gats vells.¹³

El fragment és extraordinari. Amb ell vaig encapçalar la meva tesi sobre el *Teetet* de Plató, un diàleg que tracta del xoc d'un adolescent anomenat Teetet amb el món i de la formació que li escau per a no perdre-hi l'ànima.

Alexandre Galí, com Plató, pensa la condició humana a partir d'exemples concrets i sempre en situació: en el xoc amb el món en què està en joc el món i la vida. I també com Plató, la pensa en el moment de la seva formació. Perquè la humanitat no és alguna cosa que posseïm de manera immediata i tranquil·la pel sol fet de pertànyer a l'espècie humana, sinó alguna cosa a conquerir en una lluita ascètica. I precisament perquè és alguna cosa que està en joc, no és susceptible de ser capturada en una definició precisa i definitiva. Per això, com veurem tot seguit per acabar la nostra intervenció d'avui, Alexandre Galí s'hi baralla tota la vida.

(13) Alexandre Galí, «El món i l'adolescent», a Galí, 1990, p. 213-214.

Alexandre Galí, pedagog pensador o pensador «afilosòfic»

En el seu «Informe per a un pla d'organització d'un sistema escolar», de l'any 1955 i que ja hem citat, després d'explicar que sense una idea d'home no hi pot haver educació, i després d'advertir els perills de tancar l'home en una idea que doni lloc a una escola totalitària, l'autor proposa provisionalment com a solució que el model d'home del sistema escolar sigui el lluitador. No tenim temps de donar-ne més detalls. Però és cosa òbvia que aquesta proposta temptativa constitueix una variació sobre el que acabem d'explicar.

Però ja anunciàvem que la recerca d'una solució millor a totes les successivament proposades l'ocuparà tota la vida. Per veure-ho, limitem-nos a dues cites. La primera és d'un text de 1966 (publicat el 1967) dedicat a reformular les tesis essencials del seu *Una hipotètica revolta d'uns mestres hipotètics* (1964), i en el qual entre altres coses es diu que «el que coneixem menys és l'home»; l'autor hi escriu:

A part de les raons que dona la teologia, jo crec que l'home sempre pot salvar la seva llibertat, sempre pot resistir l'acció excessivament convincent del benestar i la de les trafiques psicològiques de propaganda més ben portades. Seria molt llarg d'explicar en què es fonamenta aquesta meua creença. *Hi estic treballant fa més d'un any, a la percaça del que és veritablement humà.*¹⁴

Que, com hem dit, el pensament del nostre autor no descansa mai en fórmules fàcils i definitives ho prova el fet, així doncs, que l'any 1966, a la tendra edat de vuitanta anys, Alexandre Galí encara treballava, des de feia més d'un any!, a la percaça del que és veritablement humà. Sembla que la percaça no trobaria treva. En efecte, Josep Masabeu ens explica que, en el moment de la seva mort –el 29 de maig de 1969–, a la seva màquina d'escriure hi quedà un escrit amb què volia tancar un dels seus treballs, i que deia així:

Com resoldre que cada home individual fill de pare i mare, per pobre, per infeliç que sigui, pugui valer virtualment com tota la humanitat i com tot l'univers davant Déu? Perquè si no és així, si hem de tornar a pensar en uns quants privilegiats, no val la pena viure. Matar no és cap solució; posats a matar, matem, i prou ciència i filosofia. Però no es tracta sinó de fer viure i salvar.¹⁵

En el mateix moment de la seva mort, el problema essencial a resoldre és encara, així doncs, el de tota la humanitat, el de la humanitat mateixa de l'home.

Anem acabant. Sense filosofia no hi ha pedagogia. Alexandre Galí és certament un pensador. Però crec que es pot defensar que el seu pensament pren sempre la perspectiva del seu ofici, això és, el punt de vista de la pedagogia. Si es pregunta, a la manera dels filòsofs, «què és l'home?», es nega en tot cas a donar-ne una definició abstracta i s'esforça un cop i un altre a trobar fórmules que respectin el caràcter obert de la nostra situació en el món. No es pot parlar de l'home com parlem del pa o del vi –només l'estult o el cínic en parlen així–. Alexandre Galí en parla, sap que se'n pot parlar, però sap també que per parlar-ne cal humilment reconèixer el caràcter provisional de qualsevol aproximació que ens permetin les paraules. Dir que som una canya esguerdada –com efectivament ho som– té l'avantatge que no ens pot fer caure en la confusió de pensar que el que diem té un sentit literal.

Amb totes aquestes precaucions, Alexandre Galí pensa la condició humana des de la perspectiva del seu cultiu; des de la perspectiva del cultiu de la humanitat comuna no

(14) Alexandre Galí, «4t assaig», en Alexandre Galí, *Mirades al món actual*. Barcelona, Editorial Arc, 1967, p. 139-149, p. 143.

(15) Josep Masabeu, «Cronologia d'Alexandre Galí», en *Educació i Història*, núm. 2, 1995, p. 153.

exempt de perills tals com l'estultícia o el cinisme; des de la perspectiva, així doncs, de la pedagogia.

I val a dir que el que aporta des d'aquesta perspectiva aparentment limitada no és pas menyspreable des del punt de vista filosòfic. Més aviat em sembla vigent i extremadament pertinent. Alexandre Galí és un fi pensador humanista. El seu humanisme entén la humanitat no com un fet donat sinó com una vocació i com una conquesta a fer en una lluita ascètica. Una lluita que té sentit perquè se sosté sobre la fe en la noblesa de l'home, en la dignitat de la humanitat comuna a tot ésser humà sense excepció possible.

I d'aquí la seva pertinença. En efecte, vivim uns temps en què els corrents més recents del pensament contemporani, amb les diferents versions de l'antihumanisme que treu al mercat –el posthumanisme exaltador dels cíborgs, l'animalisme rebaixador de l'home, el relativisme cultural que desemmascara l'home com a constructe del mascle-blanc-europeu-heterosexual, etc.–, posen en qüestió la dignitat mateixa de l'home. Si no creguéssim en aquesta dignitat, quina raó tindríem per a desitjar el cultiu de la humanitat de l'home? L'escola com a institució perdria aleshores el seu sentit essencial i es posaria en mans d'interessos ideològics o de mercat. Si no hi ha una humanitat comuna a cultivar, l'escola cultivarà alguna cosa no comuna. Quina mena d'humanitat produirà una escola així? Quines metamorfosis patirà l'escola com a institució en l'era posthumanista? Però, realment ens trobem en l'era posthumanista, o cal encara que resistim?

La d'Alexandre Galí continua essent, en aquest context rabiosament actual, una de les veus que pot donar armes a la resistència per a fer allò que Hannah Arendt demanava a l'educació: salvar l'home perquè l'home salvi el món pels camins inesperats que vulgui recórrer des de la seva llibertat.

Formularé, per acabar, el que he volgut dir d'una manera que vol ser al mateix temps un homenatge. El passat dia 1 de desembre (2019) va morir Jordi Galí i Herrera, fill d'Alexandre Galí i fundador de l'escola on treballa. Fa uns pocs mesos el Josep Monserrat i jo mateix el vam visitar a casa seva per parlar-li de l'edició dels *Assaigs de vida devota*. Va ser l'última vegada que vam poder parlar amb ell, a qui havíem tingut el privilegi de tenir com a mestre en diferents cursos del Centre d'Estudis Carles Cardó a principis dels anys 90. Era un professor extraordinari i compartia amb el seu pare el do de la claredat de pensament i de paraula.

Doncs bé, parlant del seu pare, el Sr. Galí va fer servir una fórmula que em sembla molt precisa si s'entén bé; ens va dir: «el meu pare va ser sobretot un pensador; un pensador "afilosòfic"». Ho deia, sabent que parlava amb dos filòsofs, amb un mig somriure a la cara. Un somriure que volia dir: «oi que m'enteneu?». I sí, l'havíem entès. Però, per si no ho havíem fet, ens va parlar encara d'una de les poesies del seu pare en què el poeta carrega contra les abstraccions i fa l'elogi del parlar precís enganxat a la realitat. No hem pogut llegir aquest poema.

Si ara recordo l'anècdota és per reforçar la meua posició, en la recta final de la meua intervenció, amb un argument d'autoritat. Jordi Galí és, en efecte, i sens dubte, el millor coneixedor de l'obra d'Alexandre Galí tot i que, malauradament, no recollís tot el que en sabia en un llibre. En la fórmula del Sr. Galí, «afilosòfic» seria allò que es perd en la volada de l'argot tècnic que sembla dir coses sense dir res o, en tot cas, sense dir res massa clar; «afilosòfic» és, davant d'això, el pensament clar, el pensament enganxat al concret, el pensament net de tot verbalisme. L'únic que pot aclarir i orientar la vida humana. El que

avui els voldria haver mostrat, en un reconeixement sentit del seu mestratge, és que, en efecte, el Sr. Jordi Galí, en això, com en tantes coses, va entendre millor que ningú el pensament del seu pare.

Moltes gràcies.

Alexandre Galí, pedagogo pensador

Resumen: Alexandre Galí (1886-1969) es un clásico del pensamiento pedagógico catalán, pionero en el trabajo por indicadores y referente en las corrientes de innovación pedagógica de nuestro país. En el presente artículo nos proponemos establecer cuál es la relación que existe entre pedagogía y filosofía en su pensamiento. En dos lugares diferentes de su obra, el autor defiende estas dos tesis: 1/ Sin técnica no hay pedagogía; y 2/ Sin filosofía no hay pedagogía. Pero, ¿qué significa exactamente esta segunda afirmación? Dedicamos el presente estudio a responder concretamente esta pregunta. Lo que mostraremos es que, para Galí, la misión de la pedagogía es —en un sentido que tendremos que aclarar— «salvar al hombre» y, por esta razón, para él —como para Hannah Arendt— no puede haber pedagogía sin una aclaración filosófica de la condición humana.

Palabras clave: Alexandre Galí, pedagogía, filosofía, teoría de la educación, historia de la educación.

Alexandre Galí, pédagogue et penseur

Résumé: Alexandre Galí i Coll (1886-1969) est un classique de la pensée pédagogique catalane, pionnier dans le travail par indicateurs et une référence dans les courants d'innovation pédagogique de notre pays. Dans le présent article, nous visons à établir le rapport qui existe entre pédagogie et philosophie dans sa pensée. À deux endroits différents de son œuvre, l'auteur défend ces deux thèses : 1/ Sans technique, il n'y a pas de pédagogie ; et 2/ Sans philosophie, il n'y a pas de pédagogie. Mais que signifie exactement cette deuxième affirmation ? Nous consacrons la présente étude à répondre concrètement à cette question. Ce faisant, nous montrerons que, pour Galí, la mission de la pédagogie est – dans un sens que nous devons éclaircir – de « sauver l'homme » et, de ce fait, pour lui – comme pour Hannah Arendt –, il ne peut y avoir de pédagogie sans un éclaircissement philosophique de la condition humaine.

Mots clés: Alexandre Galí, pédagogie, philosophie, théorie de l'éducation, histoire de l'éducation

Alexandre Galí, thinker and educator

Abstract: Alexandre Galí i Coll (1886-1969) is a key figure in Catalan pedagogical thought, a pioneer in the work on indicators and a reference point in the currents of pedagogical innovation in our country. In this article we set out to establish the relationship in his thinking between pedagogy and philosophy. In two different places in his work, the author defends two theories: 1/ Without technique there is no pedagogy; and 2/ Without philosophy there is no pedagogy. But what exactly does this second statement mean? The present study aims to answer this question. We aim to show, for Galí, the mission of pedagogy – in a sense that we must clarify – is to “save humankind” and, for that reason, for him (like Hannah Arendt) there can be no pedagogy without a philosophical clarification of the human condition.

Keywords: Alexandre Galí, pedagogy, philosophy, theory of education, history of education.